Muhammed Rıdvan Kaya ORCİD: 0009-0008-9254-6532

Allah'ın Varlığına Dair Kapsamlı Bir Akıl Yürütme

İnsan, varoluşunun ilk anından itibaren en temel soruyu sormaktan kendini alamamıştır: "Ben neden varım? Bu evren neden var? Ve bu varoluşun arkasında bir anlam, bir irade var mı?" Bu sorular yalnızca filozofların değil, bilim insanlarının, sanatçıların ve sıradan insanların da içini kemiren sorulardır. Materyalist düşünce bu soruları "tesadüf ve doğa yasaları" çerçevesine sıkıştırmaya çalışmıştır. Ancak ne kadar ilerlerse ilerlesin, bilim her adımda yeni sorularla karşılaşmış ve nihayetinde insan aklı şu tablo ile yüz yüze gelmiştir: Evren, tesadüfle açıklanamayacak kadar düzenli; madde, bilinci açıklamaya yetmez; hiçlik, hiçbir şey üretemez. Burada, Allah'ın varlığını destekleyen deliller tek tek ele alınacak; ardından bu deliller birbirini güçlendiren kümülatif bir bütün olarak değerlendirilecektir. Amaç, katı bir "laboratuvar ispatı" iddiasında bulunmak değildir. Çünkü Allah'ın varlığı, bir kimyasal bileşiğin ispatı gibi test tüpünde doğrulanamaz. Burada uygulanan yöntem; aklın işaretleri okuması, delilleri tartması ve en makul, en tutarlı açıklamaya ulaşmasıdır. Buna felsefede "en iyi açıklamayı çıkarma" denir.

1. İLK SEBEP DELİLİ — HİÇLİK HİÇBİR ŞEY ÜRETEMEZ

1.1 Nedensellik İlkesi

Günlük hayatın en temel gözlemi şudur: Her şeyin bir sebebi vardır. Bir taşın yere düşmesi yerçekimine, bir tohumun çiçek açması güneşe ve suya, bir savaşın patlak vermesi siyasi gerilimlere bağlıdır. Sonradan meydana gelen hiçbir şey, kendiliğinden var olmaz. Bu ilke, "ex nihilo nihil fit" yani "hiçlikten hiçbir şey çıkmaz" olarak antik dönemden bu yana felsefenin temel taşlarından birini oluşturur. Peki evren bu ilkenin neresinde durmaktadır?

1.2 Evrenin Başlangıcı

Modern kozmolojinin en güçlü modellerinden biri olan Big Bang teorisi, evrenin yaklaşık 13,8 milyar yıl önce son derece yoğun ve sıcak bir tekil noktadan genişlemeye başladığını ortaya koyar. Daha da kritik olan şey şudur: yalnızca madde ve enerji değil, uzay ve zaman da bu başlangıçla birlikte var olmaya başlamıştır. Yani evrenin bir başlangıcı vardır. Başlangıcı olan bir şey, tanım gereği "sonradan meydana gelmiştir." Sonradan meydana gelen her şeyin bir sebebi olması gerektiğine göre, evrenin de bir sebebi olmalıdır. Termodinamiğin ikinci yasası bunu destekler: Evren her geçen an daha düzensiz bir hale doğru ilerlemektedir. Eğer evren sonsuza kadar var olsaydı, çoktan maksimum entropi düzeyine ulaşmış ve ölü bir kaos halinde olması gerekirdi. Oysa hâlâ işleyen yıldızlar, oluşmaya devam eden galaksiler ve canlılık barındıran bir gezegenimiz var. Bu da evrenin sonsuz bir geçmişe sahip olmadığını, bir başlangıç noktasından geldiğini gösterir.

1.3 Sonsuz Gerileme Paradoksu

Bazı materyalistler şöyle itiraz eder: "Peki ama evrenin sebebinin de bir sebebi olmalı, onun da bir sebebi... Bu böyle sonsuza gider." Ancak bu itiraz, problemi çözmek yerine derinleştirmektedir. Sonsuz bir geriye gidiş, yani sonsuz sebep zinciri, mantıksal olarak imkânsızdır. Şöyle düşünelim: Eğer A, B'ye bağlıysa; B, C'ye bağlıysa;

C, D'ye bağlıysa ve bu zincirin başlangıcı yoksa, o zaman A hiçbir zaman var olamaz. Tıpkı, hiç başlamayan bir dizi sayının bir sonuca ulaşamaması gibi. Dolayısıyla bu zincirin bir yerde durması, yani kendisi sebep görmemiş, ezeli ve değişmez bir ilk sebebin var olması zorunludur. Bu ilk sebep; zaman ve mekânın dışında olmalıdır, çünkü zamanı ve mekânı yaratan odur. Değişime uğramamalıdır, çünkü değişim zamana ihtiyaç duyar ve zaman onun yarattığı bir kavramdır. Bir iradesinin olması gerekir, çünkü var olmayan bir şeyden var olan bir evrenin çıkması için "eyleme geçme" kararı şarttır. İşte bu varlık, İslam kelamında "Vacibü'l-Vücud" yani varlığı zorunlu olan Allah'tır.

1.4 Kuantum Vakum İtirazına Yanıt

Zaman zaman şöyle bir argüman ileri sürülür: "Kuantum mekaniğinde parçacıklar hiçlikten kendiliğinden oluşuyor; evren de böyle oluşmuş olabilir." Bu itiraz ciddi bir yanılgıyı barındırır. Kuantum vakum, gerçek anlamda hiçlik değildir. İçinde kuantum alanları, enerji potansiyeli, fizik yasaları ve matematiksel yapı barındıran son derece zengin bir ortamdır. Kuantum dalgalanmaları, bu yasaların çerçevesi içinde gerçekleşir. Yani kuantum vakum, zaten bir şeylerin var olduğu bir zemindir. Big Bang'den önce ise uzay-zaman yoktu; dolayısıyla kuantum vakumun kendisinin bile var olabilmesi için önünde bir zemine ihtiyacı vardır. Bu, soruyu bir adım öteye taşır ve yine "neden bu yasalar var?" sorusunu gündeme getirir.

2. YARATILIŞ DELİLİ — DÜZEN TESADÜFLE AÇIKLANAMAZ

2.1 Evrendeki Hassas Ayar

Evrenin temel fiziksel sabitleri, yaşama izin verecek şekilde inanılmaz bir hassasiyetle ayarlanmıştır. Bunların birkaç örneği şöyledir:

Kozmolojik sabit, mevcut değerinden 10^{-120} oranında farklı olsaydı evren ya çok hızlı genişleyerek galaksilerin oluşmasına imkân tanımayacak, ya da çok hızlı çöküp büyük bir kütleye dönüşecekti. Yerçekimi sabiti biraz daha güçlü olsaydı yıldızlar çok hızlı yanıp sönecek, biraz daha zayıf olsaydı hiç oluşmayacaktı. Elektromanyetik kuvvetin değeri değişseydi kimyasal bağlar kurulamamış, atomlar bir araya gelememiş ve yaşam mümkün olmamıştı. Güçlü nükleer kuvvet farklı olsaydı protonlar ve nötronlar birbirine bağlanamayacak, atomun çekirdeği dağılacaktı. Nobel ödüllü fizikçi Richard Feynman'ın "sihirli bir sayı" olarak nitelendirdiği ince yapı sabiti de bu kategoriye girer. Nereden geldiği, neden bu değerde olduğu hâlâ açıklanamamaktadır. Bu hassasiyetlerin tesadüfe bağlanması, trilyonlarca trilyonda birlik bir olasılığa güvenmek demektir. Bilimsel düşüncede en basit ve tutarlı açıklama tercih edilir. Trilyonlarca trilyonda birlik bir rastlantı mı, yoksa bilinçli bir Ayarlayıcı mı? Akıl ikincisini açıkça daha tutarlı bulmaktadır.

2.2 Dünyanın İnce Ayarı

Yalnızca evrenin genel sabitleri değil, Dünya'nın kendisi de hayat için olağanüstü biçimde ayarlanmıştır. Dünya'nın Güneş'e uzaklığı birkaç milyon kilometre farklı olsaydı sular ya tamamen buharlaşır ya da donardı. Atmosferdeki oksijen oranı yüzde yirmi bir civarındadır; bu oran yüzde otuz beşe çıksaydı ormanlar sürekli yanıyor

olurdu, düşseydi solunum imkânsızlaşırdı. Ay'ın kütlesi ve Dünya'ya uzaklığı, gel-git döngülerini ve eksen eğikliğini dengeleyerek iklimi istikrarlı kılar. Bunların hepsi birbirinden bağımsız değişkenlerdir ve hepsinin aynı anda hayata elverişli değerde olması, tesadüfün sınırlarını çok aşan bir durumdur.

2.3 DNA ve Biyolojik Bilgi

Canlılığın temelinde yer alan DNA, bilinen en karmaşık bilgi depolama sistemidir. Tek bir insan hücresindeki DNA'da yaklaşık üç milyar baz çifti bulunur ve bu dizilim; proteinlerin nasıl sentezleneceğini, hücrenin nasıl bölüneceğini ve organizmanın nasıl gelişeceğini kodlar. Bu kod o denli hassas ve anlamlıdır ki, tek bir harfin yanlış yerde bulunması ciddi hastalıklara yol açabilir. Bilgi teorisinin temel ilkesine göre, anlamlı ve işlevsel bilgi her zaman bir zihinden kaynaklanır. Hiçbir fiziksel süreç, kendi kendine anlamlı bir bilgi üretmemiştir. Bir kitaptaki harfler mürekkeptir ama anlam, harflerin o özgül diziliminde yatar. Mürekkebin kimyasal özellikleri anlamı açıklamaz. Aynı şekilde, DNA'daki dört bazın kimyasal özellikleri, bu bazların o özgül sıralamada neden anlam taşıdığını açıklamaz. "Hello World" yazmak için bile bir irade gereken yerde, yaşamın tüm karmaşıklığını başlatan o muazzam biyolojik kodun bir Yaratıcı tarafından yazılmamış olması, mantık sınırlarını zorlamaktadır.

2.4 Kozmik Saatin İşleyişi

Gezegenlerin yörüngeleri, Güneş'in döngüsü, mevsimlerin değişimi ve galaksilerin hareketi milimetrik bir kesinlikle işler. Bu devasa kütleler, birbirlerine çarpmadan ve yörüngelerinden sapmadan bir saat mekanizması gibi hareket eder. Kendi başına şuuru olmayan maddelerin böylesine uyumlu ve dengeli bir şekilde işleyişi, onları yönlendiren sonsuz bir ilim ve kudretin varlığına işaret eder. Mekanik bir saatin bile bir ustası varken, bu kozmik saatin bir kurucusu ve yürütücüsü olmadığını savunmak, akıl ilkelerini tersine çevirmek demektir.

2.5 Evrenin Matematiksel Anlaşılabilirliği

Evren, matematikle olağanüstü biçimde tanımlanabilir bir yapıya sahiptir. Einstein'ın alan denklemleri, Schrödinger denklemi, Maxwell denklemleri ve kuantum alan teorisi; birkaç sayfa matematikle gerçekliğin devasa boyutlarını tarif eder. Bu durum son derece dikkat çekicidir. Neden evren matematiksel bir yapıya sahip. Neden rastgele bir kaos değil? Neden insan aklı, bu matematiksel yapıyı kavrayabilecek kapasitede yaratılmış? Matematikçi ve fizikçi Eugene Wigner bunu "matematiğin doğa bilimlerindeki anlaşılmaz etkinliği" olarak adlandırmıştır. Eğer evren kör tesadüflerin ürünü olsaydı, onun bu denli matematiksel bir düzene sahip olması ve insan aklının bu düzeni kavrayabilmesi için hiçbir neden olmazdı. Bu matematiksel uyum, evrenin akıllı bir düzenleyici tarafından kodlandığına işaret eder.

3. BİLİNÇ DELİLİ — MADDE ZİHNİ AÇIKLAMAKTAN ACİZDİR

3.1 Bilincin Gizemli Doğası

Modern nörobilim, beyin hakkında son derece ayrıntılı bilgiye sahiptir. Hangi nöronun hangi koşulda ateşlendiğini, hangi bölgenin hangi işlevi yürüttüğünü büyük ölçüde haritalandırabilmektedir. Ancak şu soruya henüz yanıt verememektedir: Nöronların

kimyasal ve elektriksel etkileşimleri, nasıl olup da "kırmızıyı görmek" ya da "acı hissetmek" gibi öznel bir deneyime dönüşmektedir? Bu sorun felsefede "zor bilinç problemi" olarak adlandırılır. Fiziksel süreçleri ne kadar ayrıntılı açıklarsak açıklayalım, öznel deneyimin, yani qualia'nın nasıl ortaya çıktığı açıklanamaz kılmaktadır. Beyin taramaları bize hangi bölgenin aktifleştiğini söyler; ama "o anda nasıl bir şey hissedildiğini" söyleyemez. Eğer evren yalnızca maddeden ibaretse, bilinçli varlıkların ortaya çıkması beklenmez. Çünkü saf madde, kendi kendini sorgulayamaz; anlam üretemez; sevgi, özlem ya da ahlaki kaygı taşıyamaz. Bilinçli bir Yaratıcı'nın, bilinçli varlıklar yaratması ise tutarlı ve anlaşılır bir açıklamadır.

3.2 Yapay Zekâ Analojisi

Günümüzün en gelişmiş yapay zekâ sistemleri bile, mühendislerin tasarımını, veri merkezlerinin altyapısını ve algoritmik kodlamayı gerektirmektedir. Yapay zekâ kendi kendine var olamaz. Üstelik bu sistemler, gerçek bir bilince ya da öz farkındalığa sahip değildir; yalnızca insan zekâsını taklit ederler. Şu soru kaçınılmaz olarak gündeme gelir: Eğer bilinçsiz bir araç olan yapay zekâ bile bilinçli tasarımcılar gerektiriyorsa, öz farkındalığa sahip, anlam arayan, ahlaki kaygı taşıyan insan ve bu insanın içinde var olduğu evren, çok daha büyük ve bilinçli bir Yaratıcıyı gerektirmez mi?

3.3 Kuantum Mekaniği ve Gözlemci Problemi

Kuantum teorisindeki gözlem problemi, bilincin doğası hakkında dikkat çekici felsefî sorular doğurmaktadır. Kuantum mekaniğinin Kopenhag yorumuna göre bir parçacık, gözlemlenene kadar olası durumların süperpozisyonundadır. Gözlem anında dalga fonksiyonu çökerek parçacık belirli bir konuma yerleşir. Bu yorum, bilinçli gözlemi fiziksel gerçekliğin belirlenmesinde merkezi bir konuma taşımaktadır. Eğer bilinçli gözlem gerçekten kritik bir rol oynuyorsa, evrenin erken evrelerinde, henüz insan gibi bilinçli varlıklar ortaya çıkmadan önce, bu rolü üstlenen ezeli ve her yerde hazır bir bilince ihtiyaç duyulduğu düşüncesi ortaya çıkar. Bu tartışma, bilincin maddeye indirgenemeyeceğine işaret eden derin bir sorgulamayı başlatmaktadır.

4. AHLAK DELİLİ — VİCDAN NEREDEN GELİR?

4.1 Evrensel Ahlaki Sezgiler

Tarih boyunca ve coğrafyadan coğrafyaya farklılık gösteren pek çok kültürel değere rağmen, bazı ahlaki sezgiler neredeyse evrensel bir karakter taşımıştır. Masum bir çocuğun öldürülmesinin yanlış olduğu duygusu, adalet beklentisi ve iyiliği kötülüğe tercih etme eğilimi bunların başında gelir. Bu sezgiler yalnızca toplumsal anlaşmalarla açıklanamaz. Çünkü toplumsal anlaşmalar değişkendir ve "çoğunluğun onayladığı doğrudur" ilkesine dayandığında tarihte kitlesel vahşetin bile meşrulaştırıldığı görülmüştür. Peki nesnel bir ahlak varsa, yani bazı şeylerin gerçekten yanlış ya da doğru olduğunu savunuyorsak, bu nesnel ahlakın kaynağı nedir? Nesnel ahlak, toplumsal anlaşmadan türetilemez; çünkü o zaman göreceli olur. Aşkın bir Ahlak Kaynağı, yani Allah, nesnel ahlakın zeminini sağlar.

4.2 İnsanın Fıtratı

İnsan, ne kadar materyalist bir eğitimden geçmiş olursa olsun, sıkıştığı en zor anlarda içgüdüsel bir yakarışa yönelir. Bu evrensel bir gözlemdir. Tarih boyunca neredeyse tüm toplumlar, farklı biçimlerde de olsa, aşkın bir varlığa inanmış ve ona yönelmiştir. İnsanın sonsuzluk arzusu, mutlak adaleti bekleme duygusu, anlam arayışı ve maneviyata yönelimi; yalnızca biyolojik ihtiyaçların ürünü olarak açıklanabilecek olgular değildir. Bu duyguları insanın içine yerleştiren ve bu arzulara cevap verebilecek olan bir Yaratıcı'nın varlığı, en tutarlı açıklamayı sunmaktadır.

5. BİLGİ VE ANLAM DELİLİ — EVREN NEDEN ANLAŞILABİLİR?

5.1 Bilginin Kaynağı Sorunu

Evrendeki her şey bir bilgi sistemi olarak görülebilir. DNA'daki genetik kod, fiziğin matematiksel yasaları ve insan beynindeki sinirsel işleyiş; hepsi belirli kurallara, simetrilere ve anlamlı ilişkilere sahiptir. Bunların hiçbiri rastgele bir kaostan ibaret değildir. Bilgi, saf maddeden farklı bir şeydir. Bir kitaptaki harfler mürekkeptir ama anlam, mürekkebin kimyasal özelliklerinde değil, harflerin dizilimindeki bilgi örüntüsünde yatar. Her bilgi sistemi, bir kodlayıcı ve bir kod çözücü varsayar. DNA'nın şifresi ribozomlar tarafından okunur; fizik yasaları bilinçli gözlemciler tarafından keşfedilir. Ancak bu göndericiler ve alıcıların kendileri de daha temel bilgi sistemlerine dayanır. Bu geriye gidişi durdurmak için, bilgiyi mümkün kılan zorunlu bir zemin gerekmektedir. Kendisi dışında hiçbir bilgi sistemine ihtiyaç duymayan, tüm bilginin hem kural koyucusu hem de anlam vericisi olan bu Kaynak; fiziksel olmayan, ezeli ve bilinçli bir varlık olmak zorundadır. Bu Kaynak, Allah'tır.

5.2 Anlam Arayışının Evrenselliği

İnsan, doğası gereği anlam arar. Yalnızca hayatta kalmak değil, neden hayatta kaldığını anlamak ister. Bu arayış tarih boyunca sanat, felsefe, din ve bilimde kendini göstermiştir. Eğer evrenin ardında gerçekten hiçbir anlam yoksa, bu arayış irrasyonel bir yanılgıdan ibaret olurdu. Oysa bu arayış hem evrensel hem de son derece güçlüdür. Anlam arayışının bu kadar köklü ve yaygın olması, evrenin ardında mutlak bir anlam kaynağının bulunduğuna işaret eder.

6. GAYB VE BİLGİNİN SINIRLARI

6.1 İnsan Bilgisinin Sınırları

Evrenin nasıl işlediğini büyük ölçüde anlayabiliriz. Ancak bazı sorular, bilimin yöntemlerinin ötesine geçer: Neden hiçbir şey yerine bir şey var. Bilinç nasıl mümkün? Ahlakın nesnel bir zemini var mı? Bu sorular felsefi ve metafizik sorulardır ve deney tüpüyle yanıtlanamaz. İnsan bilgisinin sınırlılığı somut alanlarda da gözlemlenir. Ekonomide altın fiyatlarını kesin olarak bilen hiç kimse yoktur; gerçekten bilseydi medyada tahmin sunmak yerine yatırımıyla kısa sürede dünyanın en zenginleri arasına girerdi. Depremde fay hattı hareketleri izlenebilir ama depremin tam tarihi ve şiddeti bilinemez; bilinebilseydi herkes önceden uyarılırdı. İklim bilimciler genel eğilimler hakkında güçlü veriler sunar ama kıtlığın tam olarak ne zaman başlayacağı öngörülemez. Meteoroloji, en güvenilir tahmin alanıdır; yine de üç günü aşan tahminlerde kesinlik kaybolur. Bu alanlarda ortak olan şey şudur: İşaretler okunabilir,

tedbirler alınabilir ama sonuç kesin olarak bilinemez. Kur'an'ın En'am Suresi'nin 59. ayetinde ifade ettiği gerçek tam da budur: "Gayb anahtarları yalnızca O'nun yanındadır. Onları O'ndan başka kimse bilmez." Gayb bilinmez, ama işaretler okunabilir. Bu ayrım; bilginin sınırlarını hem onurlandıran hem de aşan bir hakikatin ifadesidir.

6.2 İşaret ile İspat Arasındaki Fark

Allah'ın varlığına ilişkin deliller, zorlayıcı bir matematiksel ispat niteliği taşımaz. Taşıması da gerekmez. Zira Allah'ın varlığı, bir teoremi ispatlama meselesi değil; aklın evreni, bilinci, ahlakı ve anlamı bütünsel olarak değerlendirdiğinde ulaşacağı en makul sonuçtur. Tıpkı bir tarihçinin belgeler üzerinden geçmişi yeniden inşa etmesi, ya da bir hâkimin dolaylı delillerden bir sonuca varması gibi; burada da aklın işlevi, mevcut işaretleri tartmak ve en tutarlı açıklamaya ulaşmaktır.

KÜMÜLATİF DELİL VE EN MAKUL AÇIKLAMA

Burada ele alınan deliller, birbirinden bağımsız değildir. Her biri ayrı bir pencereden aynı gerçeğe bakmaktadır:

İlk Sebep Delili, evrenin başlangıcına ve sonsuz geriye gidişin imkânsızlığına dayanarak ezeli bir Yaratıcı'nın zorunluluğuna işaret eder. Yaratılış Delili, evrendeki inanılmaz hassas ayarın, matematiksel düzenin ve biyolojik bilginin kör tesadüfle açıklanamayacağını ortaya koyar. Bilinç Delili, öznel deneyimin maddeye indirgenemeyeceğini ve bilinçli bir Yaratıcı'nın bilinçli varlıklar yaratmasının tutarlı olduğunu gösterir. Ahlak Delili, nesnel ahlaki sezgilerin aşkın bir Kaynağa ihtiyaç duyduğunu savunur. Bilgi ve Anlam Delili, evrenin anlaşılabilirliğinin ve insanın anlam arayışının tesadüfle bağdaşmadığını ortaya koyar. Bu delillerin hepsi bir arada değerlendirildiğinde, ortaya son derece güçlü ve tutarlı bir tablo çıkar. Materyalist açıklama, her adımda yeni sorularla karşılaşmakta ve giderek daha fazla "kanıtsız varsayım" gerektirmektedir. Çoklu evren hipotezi örnek verilebilir; hiçbir gözlemsel kanıtı olmayan ve yalnızca ince ayarı açıklamak için üretilmiş bir spekülasyondur. Buna karşın, ezeli, bilinçli, iradeli ve her şeyi bilen bir Yaratıcı hipotezi; evrenin başlangıcını, düzenini, matematiksel yapısını, biyolojik karmaşıklığını, bilincin varlığını, nesnel ahlakı ve insanın anlam arayışını tek bir tutarlı çerçeve içinde açıklamaktadır. Akıl, delilleri tartarken en basit, en tutarlı ve en kapsayıcı açıklamayı tercih eder. O açıklama şudur: Bu evren, kendiliğinden var olmamıştır. Ezeli, bilinçli ve iradeli bir Yaratıcı tarafından var edilmiştir. Bu Yaratıcı, Allah'tır. Gayb kesin olarak bilinemez. Ama işaretler okunabilir. Ve bu işaretlerin hepsi, aynı yönü göstermektedir.